

Venezuela'da Popülist Liderlik Örneği Olarak Hugo Chavez Dönemi (1998–2013)

Hugo Chavez Period as a Case of Populist Leadership in Venezuela (1998–2013)

Selin KARANA¹
Beyza YANGIN²

¹Üsküdar Üniversitesi, Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İstanbul, Türkiye

²Üsküdar Üniversitesi, Siyaset
Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü, Uluslararası İlişkiler Yüksek
Lisans Öğrencisi, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Latin Amerika bölgesi, farklı zaman ve ülkelerde karşımıza çıkan bir olgu olması itibarıyla popülizmi inceleyebilmeye imkân tanımaktadır. Bölge ülkelerinden Venezuela ise son dönemde yaşadığı siyasi dönüşümle dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda bu çalışma, Venezuela'nın siyasi sistemindeki söz konusu dönüşümün temel sebeplerini inceleyecektir. Hugo Chavez, 1998 yılından 2013 yılına kadar süren 15 yıllık iktidarında uyguladığı politikalarla Venezuela siyasi sisteminin kökten değişmesine neden olmuştur. İzlemiş olduğu sosyal refah programları ve Bolivarıcı devrim bağlamında yapmış olduğu uygulamalar aracılığıyla Chavez, Venezuela siyasi sistemini dönüştürmeyi başarmıştır. Bu bağlamda Chavez'in popülist bir liderlik sergileyerek elde etmiş olduğu destek sonucunda oluşturulan 1999 Anayasası ve 2005 yılında ilan ettiği 21. Yüzyıl Sosyalizmi vizyonuyla Chavez yönetiminin radikalleşmesi ve toplumun giderek kutuplaşması Venezuela demokrasisinin gerilemesine ve rejimin otoriterleşmesine yol açmıştır. Bu makale, Chavez ve sonrasındaki Nicolas Maduro iktidarlarının otoriterleşmesinin, Chavez'in başkanlık dönemleri boyunca izlemiş olduğu popülist politikaların yarattığı koşullardan kaynaklandığını öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Venezuela, Hugo Chavez, Latin Amerika, Popülizm

ABSTRACT

The Latin American region provides an opportunity to analyze populism as a phenomenon that appears in different times and countries. Venezuela, as one of the countries in the region, attracts attention with the political transformation it has experienced recently. In this regard, this study will examine the main reasons for this transformation in its political system. Hugo Chavez caused the Venezuelan political system to radically change with the policies he followed during his 15-year rule, which lasted from 1998 to 2013. Through the social welfare programs that Chavez followed and the practices implemented in the context of the Bolivarian revolution, Chavez succeeded in transforming the Venezuelan political system. In this context, thanks to political support he garnered by displaying a populist leadership, Chavez could radicalize his power by drafting the 1999 Constitution and declaring 21st-century socialism vision which led to polarization of the society, democratic backsliding, and authoritarianism of the regime. This article argues that the authoritarianism of the Chavez and subsequent Nicolas Maduro administrations resulted from the conditions created by the populist policies that Chavez followed during his presidential terms.

Keywords: Democracy, Venezuela, Hugo Chavez, Latin America, Populism

Geliş Tarihi/Received: 23.10.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 18.12.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 29.12.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Selin KARANA
E-mail: selin.karana@uskudar.edu.tr

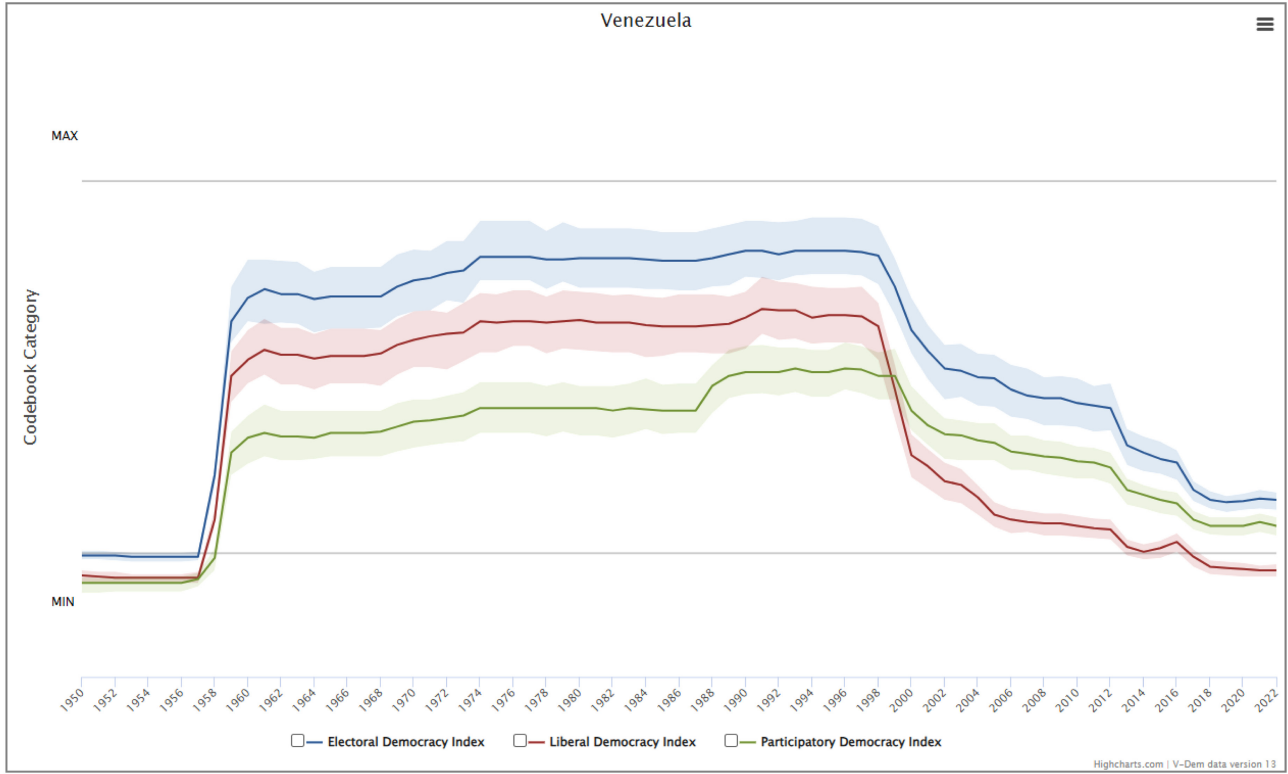
Cite this article as: Karana, S. & Yangin, B. (2023). Venezuela'da popülist liderlik Örneği olarak hugo chavez Dönemi (1998–2013). *Journal of International Relations Studies*, 3(2), 101-111.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Venezuela'nın ana partileri olan merkez sağ Hristiyan Sosyal Demokrat Parti Bağımsız Seçim Siyasi Organizasyon Komitesi (COPEI- *Comité de Organización Política Electoral Independiente*) ve merkez sol Demokratik Hareket Partisi (AD- *Acción Democrática*) ile Demokratik Cumhuriyetçi Birlik (URD- *Unión Republicana Democrática*) partilerinin 1958 yılında Punto Fijo'da demokrasiye geçiş için uzlaşısı ile Pérez Jiménez diktatörlüğüne son verilmesinin ardından Venezuela Latin Amerika bölgesinin 1950'lerden itibaren kesintisiz bir demokrasiye sahip nadide bir ülkesi olagelmıştır. Ancak bölgenin istisnai demokrasisi Venezuela'da, *Varieties of Democracy* indeksinin verilerinin de gösterdiği üzere

Bkz. Şekil 1.

Venezuela'da Demokrasinin Dönüşümü. Kaynak: *Varieties of Democracy İndeksi*.

(Bkz. Şekil 1: Venezuela'da Demokrasinin Dönüşümü) Hugo Chavez'in 1998 yılında seçilmesinin ardından seçimsel demokrasi ve katılımcı demokrasi indekslerinde kayıplar yaşanırken en çok liberal demokrasi niteliklerindeki çöküş göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda Venezuela, özellikle 2014 ve sonrasında demokratik alanda yaşanan bu gerilemelerden ötürü artık bir otokrasi olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Venezuela demokrasisindeki bu dönüşüm açıklanması gereken bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Hugo Chavez'in 1998 yılında başkan seçilmesiyle başlayan süreçte Venezuela siyasi sistemi Chavez'in popülist liderliğiyle bir evrim geçirmiştir. Bu çalışma, Venezuela'nın siyasi sistemindeki bu dönüşümün kaynağının Hugo Chavez döneminde izlenen popülist politikalar olduğunu öne sürerek Chavez'in başkanlık dönemlerindeki bu politikalara ve Venezuela siyasi sistemindeki gerçekleşen değişimlere ışık tutmaya çalışacaktır.

Hugo Chavez, 1998 yılından 2013 yılına kadar 15 yıllık iktidar sürecinde sosyal refah programları ve Bolivarcı devrim bağlamında yapmış olduğu uygulamalarla halk özelinde popülist bir liderlik sergilemiştir. Chavez'in popülist liderliği, Venezuela dışındaki bölge ülkelerinde Chavez'i takip eden popülist liderler için de yol gösterici olması itibarıyla bölge siyasetinin analizinde önem arz etmektedir. 2005 yılı sonrasında sosyalist vizyonun ilanı ile birlikte Chavez yönetiminin radikalleşmesi, Venezuela toplumunu Chavez'i potansiyel kahraman olarak gören destekçileriyle, yönetimin devletçi ekonomi politikalarını onaylamayan ve Chavez'in halk kitlelerinin siyasi yönetimini katılımını sağlayan Bolivar demokrasisine yönelik tepki duyan muhalif kitleler olarak ikiye bölmüştür. Yaşanan süreç içerisinde iki grubun arasında daha da derinleşen kutuplaşma, Chavez yönetimi süresince ve Chavez sonrası dönemdeki selefi Maduro yönetimindeki çatışmaların tohumlarını ekmiştir. Bu doğrultuda, bu çalışma, Chavez ve sonrasındaki Nicolas Maduro iktidarlarının otoriterleşmesinin, Chavez'in başkanlık dönemleri boyunca izlemiş olduğu popülist politikaların yarattığı koşullardan kaynaklandığını öne sürmektedir.

Latin Amerika'da Popülizm

Güncel uluslararası literatürde tanımsal olarak tartışmalı bir kavram olsa da popülizm, siyaset alanında yaygın olarak kullanılan ve farklı bölge ve ülkelerde çeşitli alanlarda siyaseti anlamak ve açıklamak adına siyasi olaylara uygulanan bir kavramdır (Roberts, 2006: s. 129). Uluslararası literatürde farklı boyutlarıyla ele alınarak toplumsal seferberlik biçimi, siyasi olanın mantığı, siyasi bir söylem, politik bir strateji ve edimsel eylem gibi farklı tanımlamaları olsa da akademisyenlerin popülizm olgusunu farklı yöntemlerle tanımlama ve ölçme çabası kavramın akışkan doğasından kaynaklanmaktadır. Tarihsel süreçte farklı dönemlerde Latin Amerika başta olmak üzere Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika gibi bölgelerde çeşitli popülist aktörlerin ortaya çıkması kavramın bu doğasının yansımalarının bir ürünüdür. Ancak hangi bağlamda ve temelde tanımlanırsa tanımlansın Latin Amerika popülizm olgusunun incelenmesi için zengin bir saha sağlamaktadır.

Latin Amerika popülizminin tarihi 1920'ler ve 1930'ların erken modernleşmesine müteakip toplumsal dönüşümlerle başlamaktadır. Latin Amerika popülizminin ilk dalgası olarak nitelendirilen bu dönemde Arjantin'de Juan Peron, Brezilya'da Getúlio Vargas ve Ekvador'da José María Velasco Ibarra gibi liderler bölge ülkelerinin modernleşmesine katkıda bulunurlarken, popülist bir seferberlikle demokrasinin tabanını toplumun siyasi sisteminin dışlanmışlarını içerecek bir biçimde genişletmişlerdir. Popülizmin ilk dalgasının en parlak döneminin

yaşandığı 1930'lar ile 1940'lı yıllardır. Bu dönemde, tarımsal ihracat kalkınma modelinin çöküşünün ardından bölge genelinde halk temsili iddiasıyla ortaya çıkan liderler, popülizmin ilk dalgasını oluşturmuş ve ilk dalga klasik popülizm olarak da isimlendirilmiştir.

İlk dalga içerisinde yer alan popülist liderler halk vurgusuyla kendilerine destek toplayarak toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmeyi başarmışlardır. Özellikle işçi sınıfına verilen bazı haklarla kapitalist sınıfların dengesi gözetilerek toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilmişlerdir. Aynı zamanda seçkinleri kötülükle ve sıradan halkı ise saflıkla eşleştirerek hem farklı sınıfları içeren destekçileri arasında bir bütünleşme sağlamış, hem de popülist seferberliği ahlaki bir kisvede sunarak siyasetin demokratik sınırlarını aşmak için meşru bir zemin hazırlamışlardır. Popülist liderler ayrıcalıklı sınıfların yararına olan siyasi sistemlere karşı bir değişim stratejisi geliştirerek sistemden dışına itilen çoğunluğun çıkarları için çeşitli politikalar izlemişlerdir. Halk yararına çabalarını ve politikalarını, yapmış oldukları mitinglerde çokkulu konuşmalarla halk kitlesine doğrudan ulaştırırken kampanyalarını modernleşme sürecinde işçi sınıfıyla kalabalıklaşan şehirlerde yoğunlaştırmışlardır. Düzenledikleri etkinliklerde genellikle toplumun köylü sınıfını da kapsayan bir biçimde geleneksel şarkılar söyleyerek, konuşma dilinde yer alan popüler kültürdeki folklorik unsurları sıklıkla kullanarak halka hitap etmişler ve kendilerini sıradan halkla özdeşleştirmişlerdir.

Bu dönemdeki popülistler, sıradan vatandaşlara hem siyasi bir ses hem de ülkenin ekonomik zenginliğinden pay kazanabilecekleri geniş vizyonlar sunmuş, sıradan halka yönelik yapılan açık ve etkili reformlar sayesinde geniş ve sadık bir takipçiler edinmişlerdir. Burada sosyal hakların genişletilmesi, eğitim ve sağlık alanında ve ekonomik bağlamda yapılan yenileşme hareketleri toplum gözünde klasik popülizm dönemindeki liderleri kahraman pozisyonuna getirmiştir. Ancak bu durum, bazı kesimlerde popülist liderlerin siyasi gücü doğrudan şahsında toplamasından dolayı otokrat olduğuna ilişkin bir algı oluşmasına neden olmuştur. Klasik popülistlerin siyasi hakları genişletmelerine ve demokratik ilkeleri benimsemiş olmalarına rağmen, liberal demokrasi düzenini kısıtlayacak şekilde temsili sınırlandırmaları, onların ülkeyi otoriter bir biçimde yönetmelerine yol açmıştır. Klasik popülistlerin siyasi sistemi demokratikleştirirken liberal demokrasi doğrultusunda ilerlememeleri popülizm ve demokrasi arasında ortaya çıkan gerilimin ve popülizmin demokrasi için bir tehlike yaratıp yaratmadığı tartışmalarını doğurmuştur (Barr, 2017: s. 11).

1980'lerin başından itibaren demokrasi çerçevesinde yaşanan krizler ve hayal kırıklıklarından sonra Latin Amerika, popülist politikacılar için verimli bir zemin haline gelmiştir (Edwards, 2010: s. 18). 1980'lere kadar Latin Amerika bölgesinde askeri darbeler ve diktatörlüklerin gölgesi altındaki yönetim sistemleri bölgeye hâkim olmuştur. Ancak, bölgede yoğunlukla görülen askeri rejimlerin yerini sivil yönetimlere bırakmasıyla birlikte, Samuel Huntington'ın ifade ettiği üzere 1974'ten itibaren başlayan demokratik dalganın Latin Amerika'ya da yayıldığı görülmüştür. Bununla beraber, demokratikleşmenin paralelinde gerçekleşen neoliberal dönüşümün getirdiği sorunlar bölgedeki demokratik rejimler üzerinde bazı kırılmalara yaratmıştır. Neoliberal ekonomi politikaları, bölge ülkelerinde halihazırda var olan ekonomik eşitsizlikleri daha da derinleştiren ekonomik krizlerin ertesinde ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık sosyal ayaklanmalara sebep olmuştur. Özellikle bu siyasi ve ekonomik krizler, talep edilen sosyal ihtiyaçların yönetimler tarafından karşılanmaması ve artan ekonomik güvensizlikler popülist liderlerin tabanının oluşmasında rol oynamıştır. Aynı zamanda siyasi sistemlerde hukukun üstünlüğünde zayıflık, devletlerin halkın taleplerini karşılama kapasitelerinde ve siyasal yapılaşmasındaki yetersizlik bu sistemlerde kırılmalara yaratan diğer sebepler olmuştur. Siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla başa çıkmada siyasi partilerin ve diğer temsili kurumların başarısızlıkları müesses nizam¹ aktörlerinin itibarlarının sarsılmasında ve popülist liderlerin bu sorunlara çözüm üretme iddiasıyla ortaya çıkışında önemli bir etkidir. Popülist liderler demokratik düzenin kırılmasından yararlanıp halkın neoliberal politikalara yönelik hıncını öne çıkaran popülist söylem doğrultusunda neoliberal bir düzenin sonucu olarak ekonomik ve siyasi yapıdan dışlanan nüfusun önemli bir kesimini temsil ettiklerini savunmuşlardır (Panizza & Miorelli, 2009: s. 41).

1980'lerin ikinci yarısından itibaren neoliberal dönüşümün yarattığı koşullar altında Latin Amerika'da popülizmin ikinci dalgası ortaya çıkmıştır. Arjantin'de Carlos Menem, Peru'da Alberto Fujimori, Brezilya'da Fernando Collor de Mello ve Ekvador'da Abdalá Bucaram ülkelerinin içinde buldukları ekonomik krizi aşmaları adına Washington Konsensüsü ve Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund*- IMF) direktifleriyle halka dayatılan kemer sıkma politikalarını eleştirerek yönetimde başa gelmişler ancak yönetimleri esnasında ülkelerinde meydana gelen borç krizi, bütçe açıkları ve yüksek enflasyon gibi sorunları çözmek ve ekonomik çöküntüyü ortadan kaldırmak için IMF'nin önerdiği neoliberal programı kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu dalgada yer alan popülist liderler ülkelerini derinden sarsan iktisadi krizin sorumlusunun seçkinler olduğunu ve bu seçkinlerin egemenliği halkın elinden alındığını savunmuşlardır (Mudde & Kaltwasser, 2019: s. 41). Neopopülistler² olarak bilinen bu liderlerin çoğu, neoliberal ekonomi politikaları hükümetin müdahale olanaklarını sınırlamasına rağmen, bu politikalar altında toplumun içindeki ekonomik alanda dezavantajlı olan gruplar için izledikleri sosyal politikalarla toplumdan destek devşirmeyi başarabilmiştir. Bunlara ek olarak, halkla olan bağlantılarını güçlendirmek için geniş iletişim olanaklarından yararlanmış ve halkla doğrudan kişisel bir bağlantı kurmuşlardır. Bu dönem popülistleri ilk dalga popülistlerin ithal ikameci ve milliyetçi ekonomik politikalarından daha çok piyasa odaklı ekonomi politikalarını benimsemiş olsalar da politik alanda ilk dönem popülistlerine benzer şekillerde halka hitap etmiş ve benzer biçimde siyasi gücü merkezileştirmeleri itibarıyla otoriterlikle suçlanmışlardır (Barr, 2017: ss. 12–14).

1990'ların neoliberal dönüşümünün yaratmış olduğu tahribat Latin Amerika'da alternatif bir düzen arayışına gidilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede 1998 Başkanlık seçimlerini kazanan Hugo Chavez'in ardından 2000 yılı itibarıyla Şili'de Ricardo Lagos, 2003'te Arjantin'de Nestor Kirchner, 2006 yılında Bolivya'da Evo Morales, ve 2007 yılında Ekvador'da Rafael Correa'nın seçim başarılarıyla birlikte sol popülist liderlerin iktidarı elde etmeleriyle Latin Amerika, "pembe dalga"³olarak isimlendirilen sol eğilimli yönetimlerin yükselişine sahne

1 Müesses nizam, popülizm yazınında "The establishment" olarak ifade edilen siyasi sistemde yerleşik hale gelmiş seçkinlerin oluşturduğu düzen anlamına gelmektedir.

2 Neopopülistler, modern ve güncel siyasi yaklaşımı benimseyen bir terimdir. Neopopülistler dönemin hızla gelişen yeniliklerine ayak uydurarak siyasi güçlerini daha etkili hale getirmeye çalışan hareketleri tanımlar. Bkz. Knight, A. (1998). Populism and Neopopulism in Latin America, Especially Mexico. *Journal of Latin American Studies*, 30(2), 223–248. <http://www.jstor.org/stable/158525>

3 "Latin Amerika'da Pembe Dalga" terimi, Latin Amerika ülkelerinde sol eğilimli veya solcu hükümetlerin iktidara gelmesi ve bir dizi toplumsal, ekonomik ve siyasi reformu uygulamasını ifade etmektedir. Bu kavram, 21. yüzyılın başı itibarıyla özellikle Latin Amerika'da yaşanan siyasi değişimleri tanımlamak için kullanılmıştır. "Pembe" terimi, bu hareketlerin çoğunlukla

olmuştur. 21. yüzyılın başlarında sol popülist liderlerin başa gelişi, bir tesadüf olmasından ziyade, halkın dönemin ekonomik koşulları ve uluslararası mali kısıtlamalar çerçevesinde azalan sosyal politikaların eksikliğine yönelik tepkiselliğin yansımasıdır. Müesses nizam aktörlerinin neoliberal programa teslimi ve halkın taleplerini göz ardı etmeleri halkta bu aktörlere karşı bir yılgınlık yaratırken, halkı temsil edecek ve halk adına halk için politikalar güdecek yeni aktörlere yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkarmıştır. Sol popülist liderler halka sundukları kurtuluş vaadi ve yeniden dağıtımcı politikalar vizyonu ile Latin Amerika halkları için umut olmuştur. Bu dönemde bu popülist liderler Latin Amerika demokrasilerini katılımcı ve müzakereci demokrasi çerçevesinde yeni bir bakış açısıyla eleştirip dönüştürürken bölge toplumlarının siyasi sistemin dışında bırakılmış ve ötekileştirilmiş olan kitlelerini sisteme dâhil etmişlerdir. Ancak siyasi sistemi böylelikle katılım yoluyla siyasetin tabanını genişleterek demokratikleştirirken, diğer taraftan toplumu saf/ari halk ve yozlaşmış elitler olarak bölüp kutuplaştırarak siyaseti bir sıfır toplamı oyun haline getirmişlerdir. Bu çerçevede pembe dalgada yer alan popülist liderlerin bu tartışmalı demokratik yönetim süreçleri akademik çevreler için önemli bir araştırma alanı sunan bir vaka haline gelmiştir.

Pembe dalga içinde yer alan Chavez hem dalganın öncülüğünü üstlenmesi hem de kendinden sonra gelen sol popülist liderlere yol gösterici olması itibarıyla önem arz etmektedir. Chavez, karizmatik kişiliği ve sosyalist devrime duyduğu inançla birlikte bölgenin dikkat çekici aktörü haline gelmiştir (Çin, 2019: s. 12). Chavez'in Latin Amerika bölgesi ve Venezuela özelindeki siyasi sistemler için önemi Chavez döneminin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada Hugo Chavez'in Venezuela'da yapmış olduğu eylemler ve faaliyetlerle toplumsal tabanda devrimci bir hareket yaratarak ülkede popülist bir dirilişi nasıl ortaya çıkardığı ve sonrasında ülkenin siyasi sisteminde nasıl bir dönüşüme sebep olduğu incelenecektir. Bu bağlamda Chavez üzerinden ele alınan lider odaklı çalışmanın genel amacı popülist liderliği Venezuela vakası çerçevesinde ele almaktır. Hugo Chavez'in yönetim sürecinde geliştirmiş olduğu iletişim stratejisi ve halk desteğiyle birlikte süreklilik kazanan popülist olgu açıklanacaktır. Bunun paralelinde özellikle Chavez'in söylemsel popülist ifadeleri ve ülke içerisinde yapmış olduğu pek çok sosyal programlarla birlikte kazandığı kahraman lider pozisyonunun halk ile nasıl güçlü bir diyalog oluşturmasında rol oynadığı ortaya konulacaktır. Chavez'in halk ile kurduğu ve doğrudan bağlantıyı ve popülist liderliğini ortaya çıkaran ekonomik krizler ile birlikte, Venezuela demokrasisinin kırılabilirliği ve dönüşümü analiz edilecektir.

Chavez'in Ortaya Çıkışına Zemin Hazırlayan Siyasi Ve Ekonomik Dinamikler

Punto Fijo Dönemi ve Perez Hükûmetinin Çöküşüne Yol Açan 'Neoliberal' Kriz

Venezuela, 19.yy'ın tamamında ve 20.yy'ın başlarında siyasi çalkantılar, darbeler ve devrimlerle geçen siyasi bir sürece sahipti. 1908 yılında diktatör Juan Vicente Gomez askeri bir darbe yaparak ülke yönetiminin başına geçti. Gomez yönetimi döneminde ülkede petrol yataklarının keşfedilmesiyle Venezuela borçlarını ödeyerek mali durumunu düzeltebilmiştir. Özellikle 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren Venezuela, dünyanın en büyük petrol ihracatçısı konumuna gelmiş ve petrolün sağladığı zenginlikle, ülke içerisindeki yapılanma hızlanmış, altyapı yatırımları ise birçok gelişmekte olan ülkeye göre daha kısa zamanda tamamlanmıştır. Nitekim, Venezuela'nın asıl zenginlik kaynağının petrol olması ve dünyanın beşinci büyük petrol üreticisi konumunda yer alması, ülkenin ekonomik ve sosyal faaliyetleri bağlamında kayda değer bir önem taşımaktadır. Bu petrol mucizesi, ülke kaderinin değişmesinde ciddi bir rol oynamıştır çünkü petrol rezervlerinin varlığı Venezuela'ya bir yandan zenginlik sağlarken, diğer yandan bu durum ülke ekonomisinin petrol gelirlerine dayalı, tek boyutlu ekonomik sistemi ülkeyi kaynak lanetine ya da bolluk paradoksu (*resource curse*) durumuna maruz bırakmıştır (Umruk, 2012: ss. 35–37). Devletin ulusal gelirinin birincil kaynağı olan petrol, rantiyeli popülizminin ana kaynağı olarak görülmektedir. Özellikle rantiyeli popülistlerin, doğal kaynaktan elde edilen gelirlerin ülke genelinde dağıtılmasında ve bu durumun halk üzerinden sağlanan kazançlarının kurumsal bir hale dönüşmesinde önemli bir yeri vardır (Mazucca, 2013: s. 110). Bu sebeple ülkeye bölgesel olarak bakıldığında, Venezuela'nın bölgedeki tek büyük petrol devleti olmasının ve bunun yaratmış olduğu sosyo-ekonomik şartların, ülkede meydana gelen olaylarla büyük bir bağlantısı vardır. Steve Ellner (2005: s. 5) "*Introduction: The Venezuelan Exceptionalism Thesis Separating Myth from Reality*" isimli çalışmasında ülkeyle alakalı, Venezuela'nın üçüncü dünya ülkesi olduğu fikrini vurgulayarak bunun, tarihsel, ekonomik ve coğrafi koşullardan kaynaklandığını dile getirmektedir.

Venezuela'yı diğer bölge ülkelerinden ayıran özelliği petrol rezervlerinin yanı sıra bölgenin en uzun ve kesintisiz demokratik bir yönetime sahip olmasıdır. Nitekim Latin Amerika bölgesinde 1960'lar ve 1970'lerde askeri diktatörlükle yönetilen ülkeler çoğunlukta iken Venezuela'da ise 1958 yılında Punto Fijo paktının imzalanmasıyla, demokratik bir yönetim altında çağdaş bir dönem başlamıştır (Levine, 2002: ss. 248–249). Bu pakt, genel bir ifadeyle yönetime merkez sağ ve sol partiler çerçevesinde bir denge getirerek demokrasi karşıtı unsurları siyasi sistemden uzaklaştırmayı, demokratik uygulamaların gelişimini sağlamak için siyasi anlaşmalar ile demokratik sistemi korumayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Punto Fijo Paktı'ndaki siyasi düzenlemeler, 1961'de yapılan ve onaylanan anayasada hayati bir role sahiptir (Branding, 2013: s. 44). Özellikle ülkenin 1958'e kadar olan süreçte askeri darbelerle geçen siyasi bir geçmişe sahip olması, pakt ile birlikte bu otoriter düzen içerisinde bir kırılma yaşanmasında ve demokrasi tabanının oluşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Venezuela demokrasisinin istikrarını sağlayan pakt çerçevesinde yönetimde yer alan iki merkez parti olan Demokratik Hareket Partisi ve Hristiyan Demokratların petrol gelirleri temelinde kurdukları kayırmacı-himayeci (*clientelistic*) bağlarla yönetimlerini 1980'li yıllara kadar sürdürmeyi başarmıştır. 1973 başkanlık seçimlerinde Demokratik Hareket Partisi lideri Carlos Andrés Pérez'in seçimleri kazanmasının ardından 1976 yılında petrol endüstrisini millileştirerek hükûmetin petrol üzerindeki kontrolünü daha da güçlendirmiştir. Bu durum hükûmet gelirlerinde %70'lik bir artışa sebebiyet vererek, devlet bütçesinde de yeniden dağıtım sağlayacak büyük bir genişleme yaramıştır. Özellikle 1973 ile 1978 yılları arasında kamu harcamalarındaki %96,9'luk artışın bir yansıması olarak hükûmet istihdam olanaklarını arttırmış, halka geniş iş fırsatları sağlamış ve çeşitli kişi veya kurumlar üzerinde hizmet desteği sunmuştur (Branding, 2013: s. 45). 1980'lerin ilk yarısında meydana gelen bu artış, Venezuela petrol gelirlerini dört kat daha büyütürken, bu durumdan faydalanmak isteyen

solcu ve sosyalist politikaları benimseyen hükûmetleri işaret etmek için kullanılmaktadır. Bkz. Spronk, S. (2008). Pink tide? Neoliberalism and its alternatives in Latin America. *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 33(65), 173-186.

Perez hükûmetine bir fırsat tanımıştır. Perez, 'Büyük Venezuela' ismiyle ortaya koyduğu projeyi öne sürerek, petrol gelirlerini azami seviyeye yükseltmek amacıyla Petróleos de Venezuela, S.A (PDVSA) petrol şirketini kurmuştur.

Venezuela'nın petrole dayanan ekonomisi 1980'li yılların özellikle ikinci yarısından itibaren Latin Amerika ülkelerinde yükselen dış borçların ödenememesi sonucu yaşanan borç krizinden etkilenmiştir. Bunun yanı sıra petrol gelirlerde yaşanan düşüş ile birlikte, hükûmet ekonomik ve siyasi krizlerle karşı karşıya kalmıştır (Akgemci, 2020: ss. 240–241). Öyle ki, yaşanan bu düşüş ile birlikte beliren ekonomik sıkıntılar, ülkede demokratik yönetimin ilk yirmi yılına göre oldukça şiddetli ve yıkıcı bir görüntüye sahne olmuştur. Ücretler ve maaşlardaki düşüşler, hizmetlere erişimde yaşanan aksaklıklar, yoksulluk ve sosyal refah alanında nükseden negatif göstergeler, halk içerisinde bir huzursuzluk yaratmıştır.

Bu süreç boyunca, ülke içerisindeki petrol gelirlerinin Perez'in başkanlığının ilk döneminde artmasına rağmen bu gelirlerin klientelist bir ağı dağıtım ve hükûmetteki yolsuzluklar, 1980'lerin ikinci yarısı sonrasında artan dış borçlar ve verimsiz bir devlet profilinin oluşması ülkenin ekonomisinin durgunlaştığının temel göstergesidir (Gott, 2008: s. 32). Punto Fijo rejiminin devamlılığını sağlayan kilit faktörlerden biri olan ve siyasi ve ekonomik istikrarın kritik unsuru haline gelmiş petrol gelirleri üzerindeki kontrolün yitirilmesiyle birlikte, mevcut sistem önemli bir meydan okumaya karşı karşıya kalmıştır. Carlos Andrés Pérez, 1989'da derinleşen döviz kuru krizi ve artan enflasyonu önleyebilmek için başkanlığının ilk döneminde benimsemiş olduğu ve ikinci dönem için devamına dair vaatlerde bulunduğu sosyal politikardan geri adım atmak ve neoliberal politikalara teslim olmak durumunda kalmıştır. Perez'in "Büyük Dönüş" (*Gran Viaje*) olarak duyurduğu neoliberal paket, ülkeyi geri döndürülemez bir yola sürüklemiştir. Perez, Merkez Bankası'nın döviz rezervlerinin tükendiğini öne sürerek, IMF'nin sunmuş olduğu 4,5 milyar dolarlık kredisizlikle birlikte, kredinin bir koşulu olarak Washington Konsensüsü maddelerini kabul etmiştir (Akgemci, 2014: s. 220). 10 maddelik neoliberal program 1970'li ve 1980'li yıllarda uluslararası bankaların zorlamasıyla, büyük bir dış borca giren ülkelere yöneliktir (Gott, 2008: s. 61). Kabul edilen bu neoliberal ekonomi politikalarının temel amacı ekonomik olarak çöküntüye sebep olan koşulları ortadan kaldırarak toplumsal kargaşanın giderilmesi olmasına rağmen ekonomik reform süreci içerisindeki kemer sıkma politikaları ve sosyal politikaların azaltılması sonucunda ülke içerisinde muhalif bir hareketlenme ortaya çıkmıştır.

Neoliberal dönüşüm programındaki kemer sıkma politikaları sebebiyle kent içerisindeki ulaşımın yüzde yüz zam yapılmasıyla, 27 Şubat 1989'da toplum içerisindeki emekçiler, öğrenciler ve işsizler tarafından bir protesto gerçekleştirildi. Bu protestonun büyümesi üzerine gerçekleşen askeri müdahale sonucunda hükûmete göre 327, bağımsız kuruluşların yapmış olduğu açıklamalara göre ise iki ya da üç bin kişinin öldürüldüğü, binlerce yaralının olduğu ve *El Caracazo* olarak isimlendirilen bir halk ayaklanmasına dönüşmüştür (Kürkçügil, 2007: ss. 1–2). Ordunun sert müdahalesi Perez hükûmetinin prestijine büyük darbe vururken müesses nizama ve aktörlerine yönelik toplumsal bir hınç doğurmuştur. Bununla birlikte ordunun bu müdahalesi ordu içerisindeki bazı kesimlerin, o dönemde bir albay olan Hugo Chavez de dâhil olmak üzere, radikalleşmesine neden olarak gelecekte Bolivarcı devrimci hareketin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Özellikle Chavez'in ortaya çıkışına yardımcı olan ve bir devamlılık halini alan bu kriz ile birlikte, ülkede yeni bir düzenin başlangıcı resmîyet kazanmıştır (Umrük, 2013: ss. 43–45).

Chavez İktidarında İlk Dönem (1998-2002)

Askeri bir eğitim alan Hugo Rafael Chavez, ulusal sol ideolojiden etkilenen ve Simon Bolivar'ı kendisine bir idol olarak benimseyen halkçı bir kişiliğe sahip olmasıyla bilinmektedir. Hugo Chavez'in müesses nizamın dışında olan bir aktör olması ve *El Caracazo* olayları sırasında Venezuela ordusunun sert tutumuna yönelik eleştirel yaklaşıma sahip olması sebebiyle halk ile oluşturmuş olduğu başarılı diyalogun Chavez'in siyasi başarısında önemli bir yeri vardır. Hugo Chavez, popülist bir lider olarak siyasi ya da ekonomik elitlerle kültürel veya iktisadi anlamda herhangi bir bağlantıları olmayan, kariyerlerini siyasi akımın dışında inşa eden bir kişi olarak Cas Mudde ve Rovira Kaltwasser (2019)'in harici popülist olarak nitelendirdikleri bir lider olarak öne çıkmıştır. Halihazırdaki derin sosyo-ekonomik yarılmaların yanında ekonomik kriz ve şiddet olayları sebebiyle müesses nizama yönelik hınç taşıyan halkta Hugo Chavez'in bu dışsallığına yönelik olumlu bir tutum oluşmuştur. Halk, Chavez'i sorunların müsebbibi olan seçkinlerden ziyade sıradan halkın bir üyesi olarak görerek ona bir kurtarıcı rolü atfetmiştir. Ancak Chavez, yönetimde kaldığı 15 yıl içerisinde gerçekleştirmiş olduğu Bolivarcı devrim sürecinde *Boliburguesia* adında yeni bir yönetici sınıf meydana getirmiş ve onların desteğini almıştır. Bu doğrultuda Chavez'in 1999 seçimlerinde harici bir statüdeyken, görevde bulunduğu dönemdeki süre zarfında dahili bir statüye geçtiği öne sürülebilir (Mudde ve Kaltwasser, 2019: ss. 95–97).

Sol ideoloji çerçevesinde daha adil bir dünya için mücadele ederek halkın çıkarlarını savunma ülküsü Chavez'in 1980'li yıllarda ordu içerisinde Bolivarcı Devrimci Hareket-200 (*Movimiento Bolivariano Revolucionario-200*)'i örgütlemesine neden olmuştur. Uluslararası bir hareket halini alan bu örgütle birlikte, 1992'de neoliberal reformlara öncülük yapan Carlos Andrés Pérez yönetimine karşı darbe eyleminde bulunarak, başarısız olan ancak Chavez'e prestij kazandıran bir girişim olmuştur. Başarısız darbe teşebbüsü sonrasında yapmış olduğu televizyon konuşmasında, bir taraftan suçunu kabul ederken diğer taraftan hareketin 'Şimdilik' (*Por Ahora*) başarısız olduğu yönündeki söylemi halka gelecek adına umut aşılamıştır (Hawkins, 2010: s. 32). 1992 yılında gerçekleşen bu başarısız darbe eylemi sonrası, halk üzerinde yaratmış olduğu potansiyel kurtarıcı rolü aslında yeni bir başlangıcın habercisiydi. 1994'te Rafael Caldera yönetiminin affıyla serbest kalan Hugo Chavez, MBR 200 kongresinde siyasi parti "Beşinci Cumhuriyet Hareketi" (*Movimiento V [Quinta] República/MVR*)'yi kurdu. Bu hareketin adlandırılması aynı zamanda, Chavez'in siyasi amaç olarak belirlediği, yeni bir devlet yapılanmasını ve yeni bir cumhuriyeti temsil ediyordu. 1998 yılında başkanlık seçimlerinde Chavez seçim propagandasını "Dördüncü Cumhuriyet" olarak nitelendirilen Punto Fijo rejimine ve neoliberal iktidar dönemine son vererek yeni bir cumhuriyet kurma planı çerçevesinde şekillendirmiştir. Bu Yeni Cumhuriyet, Chavez propagandasında iki ana düşünceye dayandırılmıştır. İlk düşünce, ülke içerisindeki yoksullukla mücadele edilerek ülke gelirlerinin adaletsiz bir şekilde dağıtımına son verilmesini ve ülke zenginliğinin yoksullara fayda sağlayacak şekilde yeniden dağıtılmasını içeriyordu. İkincisi ise, siyasi ve ekonomik olarak devletin ulusal kaynakları üzerinde egemenlik sağlayarak dış borçların azaltılması amacına dayanmaktaydı (Yeşil, 2013: ss. 72–73).

Yoksullukla mücadele ve egemenlik vaatleriyle 1998 Başkanlık seçimlerine katılan Chavez, seçimlerde %56'lık oyla zafer elde ederek, Punto Fijo rejiminin iki ana aktörü olan siyasi partileri AD ve COPEI'yi büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Bunun sonucunda da kırk yıl süreyle istikrarlı bir yönetim sistemi haline gelen Punto Fijo rejiminin yıkılması, Chavez yönetiminin yükselmesinde meşru bir zemin sağlamıştır. Ernesto Laclau (2006: s. 243), "*La deriva populista y la centroizquierda latinoamericana*" isimli çalışmasında Venezuela'da Chavez'in ortaya çıkışı ve Bolivarcı sistemin doğuşunu popülist bir kopuş olarak adlandırmaktadır. Bu kopuş hali, toplumsal alandaki problemlere cevap verilmemesi ve gelen taleplerin karşılanmaması konusunda siyasi arenada yeni bir aktörün doğuşuna yol açtığını ifade eder. Bu sebeple Chavez'in popülist hareketi, Punto Fijo rejiminin çöküşü üzerinde yeni bir doğuşun simgesi olarak nitelendirilebilir (Akgemci, 2020: s. 243).

Hugo Chavez, göreve başlamasından kısa bir süre sonra katılımcı bir demokrasiyi ve sosyal adaleti destekleyen bir sistem için yeni anayasa çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda Nisan 1999'da yeni anayasanın hazırlanma sürecinde rol alacak Kurucu Meclis'in oluşturulması amacıyla referanduma giden Venezuela'da, referandumda %88 oranında evet oyu çıkmasıyla Chavez taraftarı pek çok ismin bir arada olduğu Kurucu Meclis ortaya çıkmıştır. Kurucu Meclis sosyalist bir sistem için yeni bir anayasa hazırlığına başlamıştır. Anayasa metninin hazırlanmasında ve Hugo Chavez dönemi politikalarında önemli bir yere sahip olan Bolivarcılık, Latin Amerika'nın bağımsızlık sürecinde önemli bir yere sahip olan Simon Bolivar'a ve onun özgürlük, adalet, barış gibi değerlerine doğrudan referans sağlamıştır. Nitekim 1999 anayasasının kabulü ardından ülkenin ismi "Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti" olarak değiştirilmiştir (Çin, 2019: ss. 12-13). Chavez'in inşa ettiği Bolivarcı devrim süreci, toplumun ihmal edilen, dışlanan ve sömürülen kesiminin siyasi alana dâhil edilirken 1958 sonrası demokrasi rejiminin liberal ideolojisi ve temsilcilerine alternatif olarak tasarlanan katılımcı, yeni bir demokrasi anlayışını öne sürmüştür. Bu demokrasi vizyonu, toplumsal aktörlerin siyasi sürece dâhil edilmesini kolaylaştıran bir halk egemenliği inşasıdır. Bu sebeple halkın katılımı, Chavez'in anayasal düzeni yeniden kurmasına ve geniş bir yelpazedeki potansiyel destekçilere sosyal ve ekonomik faydalar sağlamasına yardımcı olmuştur (Mudde & Kaltwasser, 2019: s. 147). Kısacası, 1999 anayasası fiilen, popülizm temelinde ve halk egemenliği çerçevesinde demokratikleşme niyetinin güçlü bir ifadesi ve yerli halkın taleplerini karşılayabilmek için önemli bir girişim olarak öne çıkmıştır.

Hugo Chavez başkanlığının bu döneminde popülist bir strateji izleyerek toplumda siyasi sistemden dışlanarak ötekileştirilmiş kesimlere bazı siyasi ve sosyoekonomik politikalar yoluyla yararlar sağlamıştır. Chavez, siyasi alanda halk egemenliğini Bolivarcı vizyonu çerçevesinde gerçekleştirebilmek için önemli girişimlerde bulunmuştur. Öncelikle, ihmal edilmiş şehirli ve kırsal kesimlerin çıkarlarını önceleyerek bu grupların sosyo-ekonomik koşullarının iyileştirilmesini ve halkın doğrudan rol aldığı katılımcı demokrasi anlayışını benimsemiştir. Ulusal zenginliğin yeniden dağıtımına adına petrol gelirlerinin kullanımı konusunda duyarlı davranarak, ulusal düzeyde kamu petrol şirketi PDVSA'nın üzerindeki hükümet kontrolünü arttırmıştır. Ayrıca petrolden elde edilen gelir ile yoksullukla mücadele kapsamında Plan Bolivar 2000'i başlatarak, halkın refahını yükseltmeyi amaçlayan birtakım uygulamalarda bulunmuştur. Bolivar vizyonu çerçevesinde uygulanan misyonların çoğu 2003 yılında başlamış olsa da, Chavez'in 1999 yılı itibarıyla başa gelmesiyle uygulamış olduğu en önemli öncüllerden biri Plan Bolivar 2000'dir. Bu plan çerçevesinde, temel gıda ürünlerinde halka destek sağlayarak ucuz ve sağlıklı beslenme ihtiyacının karşılanması, eğitim, sosyal ve kültür hizmetlerinin yaygınlaşması, ekonomik bağlamda küçük girişimcilere mikro kredi gibi önemli imkânlar sağlanmıştır. Buna ek olarak, toprak reformu yapılarak, geniş halk kesiminin mülk sahibi olmasına imkân tanınmıştır. Tüm bu gelişmeler, ülkenin dört bir yanında gerçekleşen sosyal programların toplumun kendi içinde geniş destek ağlarına kavuşmasına temel oluşturmuştur (Umruk, 2016: ss. 55-56). Toplum içerisindeki bu sosyal dönüşümler, halk ile Hugo Chavez arasında bir diyalog oluşturarak Chavez'in halkın gözünde bir kurtarıcı rolüne bürünmesine ve böylelikle ulusun ve demokrasinin yeniden kurulması için Chavez'e siyasi güç verilmesine önemli bir fırsat sağlamıştır.

2001 yılında, Hugo Chavez devrimci süreci desteklemek amacıyla, Bolivarcı Çevreler (*Círculos Bolivarianos*) oluşumunu teşvik etmiştir. Bu oluşum yedi ile on beş kişilik gruplardan oluşan geniş bir ağı temsil etmektedir. Amaçları ise, katılımcı ve öncü olan demokrasiyi halk tabanında yaygınlaştırarak daha etkin hale getirmektir (Torre, 2013: s. 31). Chavez, Punto Fijo rejiminin çöküşü ile bu sistemin yerini alan Bolivarcı düzeni popülist bir strateji çerçevesinde biçimlendirmiştir. Bu stratejiyle Chavez, vatandaşlara sosyal alanda yer alma imkânını vererek yandaşlarıyla bağıni güçlendirmek için çeşitli faaliyetler geliştirmiştir. Bu faaliyetlerin en göze çarpanlarından birisi de Chavez'in iletişim stratejisinin bir parçası olarak sahip olduğu televizyon ağı *Aló Presidente* (Alo Başkan) programıdır. Popülist liderliği bir adım öteye taşıyarak iktidara geldiği günden itibaren belirli bir zaman çizelgesi olmaksızın dört ile sekiz saat boyunca kesintisiz yayımlanan, seçmenlerle doğrudan iletişim sağlayan popülist bir araç olarak program ekranlarda yer almıştır. Chavez'in izleyicileriyle, *Aló Presidente* dışındaki alanlarda da, Twitter, televizyon konuşmaları ve yazılı bildirimler dahil olmak üzere farklı iletişim kanalları üzerinden de etkileşim kurması, popülist lider ve izleyicisi bağıni güçlenmesinde kilit bir rol oynamıştır (Love & Winsor, 2018: ss. 3-4). Chavez böylelikle bir nevi halk ile özdeş bir bağlantı sağlayarak, Bolivarcı vizyon üzerinden popülist bir taban yaratmıştır (Torre, 2018: ss. 334-335).

Radikalleşen Demokrasiyle Birlikte Otoriterliğin Yükselişi (2005-2013)

Chavez'in ilk başkanlığı döneminde popülist strateji ile elde etmiş olduğu halk desteği ve Punto Fijo sistemine son veren ve Bolivar Cumhuriyetini kuran 1999 Anayasası'nın kendisine vermiş olduğu demokratik sınırları aşan yetkiler müesses nizam aktörlerini rahatsız etmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Kasım 2001'de düzenlenen toprak reformu ve petrol endüstrisindeki devlet kontrolünü artıran kapsamlı değişiklikler yapılması Chavez karşıtlığını tetikleyen diğer bir neden olmuştur. Yerleşik çıkarların tehlikeye girmesi, muhalif kitleyi Chavez'i devirmek için yollar aramaya itmıştır. Bu doğrultuda, muhalefet çeşitli protestolar düzenleyerek sayıca üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmıştır. Chavez taraftarı grup ise (*Chavistas*), Bolivar değerlerini korumak adına seferber olmuştur. Sonuç olarak 2001'den itibaren ülkede değerlerini, çıkarlarını, kimliklerini ve birbirine karşıt sosyopolitik projelerini savunmak için çatışan Chavez taraftarları ve muhalifleri olarak Venezuela toplumu iki ayrı kutba bölünmüştür. Başlangıçta slogan ve pankartlarla protesto yürüyüşleri şeklinde başlayan olaylar sonradan şiddetli bir çatışma halini alarak, Chavez'in ilk başkanlık döneminin müesses nizam ve Chavez arasında bir mücadeleye dönüşmesine neden olmuştur.

Yeni anayasa çerçevesinde Chavez'in 2000 yılındaki Başkanlık seçimlerini oyların %60'ını alarak kazanması ve böylelikle solcu devrimini sürdürmek için halktan yetki almasının ardından toplum ideolojik çerçevede daha da gerilerek kutuplaşmış ve muhalefetin Chavez'i iktidardan devirme teşebbüsüne neden olacak olayların fitili ateşlenmiştir. Chavez'in giderek artan siyasi sistemdeki merkezi rolü ve siyasi kararlarından olumsuz olarak etkilenen ülkenin ekonomik seçkinleri, özel medyası ve Venezuela işçi Konfederasyonu (*Confederación de Trabajadores de Venezuela*, CTV) bürokrasinin desteğiyle ordu içindeki bir grup tarafından protesto eylemlerinde eylemcilerin üzerine ateş edilmesi bahane edilerek Chavez'e karşı bir darbe eylemi gerçekleştirilmiştir. Darbe sonrası tutuklanan Chavez, halkın büyük çoğunluğunun Miraflores Sarayı'nın etrafından ayrılmayarak gösterdiği direniş ve ordunun bir kısmının da desteği sayesinde görevine geri getirilmiştir (Umruk, 2013: s. 55). Darbe girişimi ardından, 2004 yılında ise muhalefet geri çağırma (*Recall*) referandumu yoluyla Chavez'i görevden alma teşebbüsünde bulunmuştur. Ancak bu referandumda Chavez oyların %59'unu almayı başararak görevde kalmıştır.

Hugo Chavez yüksek seyreden petrol gelirlerinin yeniden dağıtımını yoluyla yönetimine olan halk desteğini kuvvetlendirmek ve Bolivarıcı dönüşümü ilerletmek adına 2003 sonrasında önemli faaliyetler gerçekleştirmek için adımlar atmıştır. Petrol endüstrisindeki toparlanma ile birlikte petrol gelirlerinde meydana gelen çarpıcı artış, ülkede yer alan yoksulların ihtiyaçlarını karşılayacak "Misyonlar" (Ulusal Misyon Sistemi- *Sistema Nacional de Misiones*) olarak bilinen sosyal programların 2003 yılında başlaması için önemli bir fırsat doğurmuştur (Wilpert, 2015: s. 21). Misyonlar esas olarak, sağlık, eğitim alanlarında halkın ihtiyacını gidermeye yönelik yapılan uygulamalardır. Bu uygulamalar Chavez'in yoksulluğa karşı vermiş olduğu mücadeleye yönelik vaatlerini gerçekleştirme ve sosyalist bir devrim sürecinin temelini atma adına yapmış olduğu girişimlerdir (Wilpert, 2015: ss. 23–24).

Bir dizi popülist sosyal program olarak bilinen Bolivarıcı Misyonlar; dört farklı alanda işlevini sürdürmüştür. Gıda ve temel ürünlerin sağlanmasında *Mission Mercal*, yoksullar için binlerce konut biriminin inşa edilmesinde *Misión Habitat*, fakir topluluklara sağlanan ücretsiz sağlık bakımı faaliyetleri için *Mission Barrio Adentro*, okuryazarlık eğitiminin hayata geçmesinde rol oynayan *Misión Robinson*, *Misión Ribas* ve *Misión Sucre* ve kooperatifçilikle birlikte yerli üretim ve gelişmenin teşviki adına *Misión Vuelvan Caras* ile kısa süre içerisinde milyonlarca Venezuela vatandaşına fayda sağlayacak önemli bir sosyal program ağı hayata geçirilmiştir. Ancak bu durum muhalif kitlelerce Chavez tarafından siyasi amaçlarını desteklemek için ortaya çıkarılan bir propaganda mekanizması olarak da görülmüştür (ECPS, 2021). Şöyle ki, Michael Penfold-Becerra (2007), Chavez'in petrol endüstrisindeki hükümet kontrolünü artırma adına gerçekleştirdiği reformlara karşılık başlatılan petrol grevi sebebiyle azalan popülaritesine paralel olarak misyonların ortaya çıktığını ve misyonların iki ana siyasi amaca hizmet ettiğini savunmaktadır. Penfold-Becerra bu amaçların ilkinin oy satın almak olduğunu, diğer amacının ise petrol gelirlerini doğrudan yoksullara dağıtarak halk içerisinde kazanmak istediği sadakat bilinci olduğunu öne sürmektedir (Becerra, 2007: s. 79). Fakat bu misyonlar ve sosyal programlarla sağlanan fırsatlar, doğrudan oy karşılığı dağıtım amacı taşımamaktadır. Aksine misyonlar dolaylı olarak Chavez'in toplumdaki imajına destek olması itibarıyla Chavez'in siyasi dönüşümüne ideale katkıda bulunmuştur. Ayrıca Chavez, sosyal programlardan elde ettiği popülist güç ile birlikte takipçileri arasında kahraman bir görüntü inşa edebilmiş ve geniş bir zaman diliminde kararsız seçmenleri kendi tarafına çekebilecek bir cazibe yaratabilmiştir.

Misyonlar, Chavez'i görevden uzaklaştırma teşebbüsü olan 2002 darbesi öncesi ve sonrasındaki kutuplaşma süreci ve buna müteakip 2004'teki geri çağırma referandumu sonrasında muhalefetin baskıcı tavrına karşılık Chavez'in sadık kitleleri tarafından korunmasında önemli rol oynamıştır. Chavez misyonlar yoluyla popülist vizyonunu harekete geçirmiş ve halka ait olan egemenliği ve zenginliği onlara geri döndürebildiğini bu yolla göstermiştir. Aynı zamanda katılımcı demokrasi yoluyla siyasi sistemin dışına itilmiş kitleleri siyasete eklemlenerek halk egemenliğini ekonomi alanının yanında siyasi alanda da mümkün kılmıştır.

Ancak halk desteğini arkasına alan Chavez hem sosyalist vizyonu hayata geçirmek hem de muhalif kitleleri siyasi sistemin dışında bırakarak sosyo-ekonomik ve siyasi dönüşümü kalıcı kılmak adına "21. Yüzyıl Sosyalizmi"ni⁴ inşa etmeye yönelmiştir. 2004 yılında Hugo Chavez Caracas'ta düzenlenen uluslararası bir toplantıda ilk defa dile getirdiği "21. Yüzyıl Sosyalizmi" kavramı belirgin bir tanım ve içeriğe sahip değildi. Sosyalizm üzerine çeşitli teorik düşüncelere sahip sol görüşlü bir lider olan Chavez, Venezuela tarihinde "üç köklü ağaç" olarak bilinen Simón Rodríguez, Simón Bolívar ve Ezequiel Zamora'ya dayanarak geliştirdiği Bolivarçılık ile Venezuela'da sosyalizme geçiş aşamasında gerekli koşullar sağlayan sosyal bir proje yaratmayı hedeflemişti (Akgemci, 2014). Chavez, 21. Yüzyıl Sosyalizmi'nin ülkedeki ekonomik modeli dönüştüreceğini, böylelikle özel mülkiyetin toplumsal çıkarlara ve halkın geneline hizmet edeceğini öne sürmüştür. Ayrıca toplum temelli sosyalist bir tema ile hareket ederek, projenin ana merkezinde halk katılımı ve toplumsal bilinç aracılığıyla bir sosyalizm yaratılması gerektiğinin vurgusu yapmıştır. Buna ek olarak Chavez, inşa ettiği sosyalizmin sadece ekonomik temelli olmadığını altını çizerek, aynı zamanda politik olduğunu dile getirmiş, 21. Yüzyıl Sosyalizmi sayesinde halkın gücünün, demokrasiyi temel alan devrimci bir demokrasi anlayışı ile şekillendirdiğini ifade etmiştir (Wilpert, 2015: ss. 23–24). Chavez, Venezuela'da 2003 yılından itibaren yapılan sosyal programlarla, adaletsizliğe, siyasi dışlanmaya ve yoksulluğa karşı olan mücadelesine bir süreklilik kazandırmak amacıyla, Bolivarıcı devrimi yeni bir aşamaya taşımak istemiştir. 21. Yüzyıl Sosyalizmi vizyonu kapsayıcı, sosyal adaletin hakim olduğu ve hukuken üstünlüğü gibi adaletin tesis edildiği yeni bir sosyalizmle, dayanışmaya, özgürlüğe ve eşitliğe dayalı bir yenilenme hali için girişim başlatmıştır (Maya, 2015: s. 390).

21. Yüzyıl Sosyalizmi deklarasyonu, 1998 yılındaki ilk seçim zaferinden bu yana, Chavez hükümetinin radikalleşmesinin sembolik işareti olarak öne çıkmıştır. Chavez, Bolivarıcı devrim sürecinin yeni bir evreye girdiğini ifade ederek halkın plan ve projelerine doğrudan katılımını sağlayan devrimci ve katılımcı demokrasi deneyimini sosyalist tabanda bir toplumsal dönüşümün bir aracı olarak değerlendirmiştir. Chavez yönetimi, bu sosyalist projeyi gerçekleştirmek için yasal düzenlemelere de gitmiştir. 21. yüzyıl sosyalizminin yasal düzenlemelerinin ilk bileşeni Chavez'in 2006'da yeniden seçilmesinin ardından Chavez'e "Kanun Hükmünde Kararname" çıkarma yetkisinin verilmesidir. Chavez'in sık sık bu yetkiyi kullanması, ülkenin demokratik sisteminin altını oyduğu ve ülkede diktatörlük kurmaya çalıştığı yönünde

4 21. yy. sosyalizmi Latin Amerika liderleri Hugo Chavez, Rafael Correa ve Evo Morales gibi liderler tarafından benimsenen ve uygulamaya konulan sosyalizm fikrini tanımlayan bir terimdir. Bkz. Di Tella, T. S. (1997). Populism into the Twenty-first Century. *Government and Opposition*, 32(2), 187–200. <http://www.jstor.org/stable/44484033>

eleştirilere yol açmıştır (Yeşil, 2013: s. 84). Sosyalist değerler doğrultusunda 1999 anayasasının değişikliğe uğratılması ve eğitim sisteminin bu değerler çerçevesinde değiştirilerek şekillendirilmesi de tepki çekmiştir. Bir halk yönetiminin kurulması ve Venezuela'da sosyalist demokratik bir rejimin oluşturulması hedeflenmiş olsa da 2007 yılında Chavez'e ömür boyu başkanlık yolunu açarak onun siyasi sistem içindeki merkeziliğini kuvvetlendiren anayasa değişikliği referandumu bu siyasi dönüşüme yönelik muhalif kaygıları artırmıştır (Carlson: 2007). Bu doğrultuda rejimin radikalleşmesine yönelik tepki sonucunda referandum %51 oranındaki "Hayır" oyuyla başarısız olmuştur.

Chavez, sosyalist dönüşüme tepkili olan ve 2002 yılında kendisini kısa süreli de olsa görevden uzaklaştıran muhalefeti ekarte etmenin ve başkanlıkta kalabilmenin tek yolunun Bolivarcı devriminin radikalleştirilmesinden geçtiği inancıyla *Chavismo* gücünü pekiştirmek için zayıflamış bir muhalefetten, popülist strateji ve petrol fiyatlarının hızlı yükselişinden yararlanarak devrimci bir sosyalist demokrasi uygulamasını harekete geçirmiştir. Ancak Chavez'e muhalif kitle, Chavez yönetiminin sosyalist demokrasi yaklaşımının pratikte anayasada ifade edilenden farklı bir demokrasi yorumunu uyguladığını ve bu tutumun liberal değerlerle çeliştiğini iddia ederek eleştirmiştir. Bunun yanında muhalefet, hükümet politikalarından yalnızca yoksul kesimin yararlandığını ve diğer sınıfların çıkarlarının göz ardı edildiğini iddia ederek hoşnutsuzluğunu ortaya koymuştur. Bu durum, Chavez yönetimine yönelik daha da keskinleşen karşıt bir tutuma neden olurken, toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir (Guadilla & Mallen, 2019: s. 68).

Chavez yönetimi 21. Yüzyıl Sosyalizmi'ni medya üzerinden halka yaymak ve popülist liderliğini halkla doğrudan iletişime geçerek sürdürmek adına 2005 yılı ve sonrasında medyanın kontrolünü ele almıştır. Chavez yönetimi, kanalların yayınlabileceği içerikleri düzenleyerek ülkedeki radyo ve televizyon frekanslarını satın almıştır. Böylece devlet, televizyon kanallarının %64'ünü kontrol eden bir hegemonyaya dönüşmüştür. Devletin medya üzerindeki kontrolü üzerinden Chavez tüm medya kuruluşlarının yayımlamış olduğu kanalları kullanarak, kendi televizyon programı *Aló Presidente* ile günlük yaşamda bir figür haline gelmiştir (Torre, 2017: ss. 3–4). Chavez yönetiminin iletişim stratejisi, *Aló Presidente* programını kullanarak ülkedeki siyasi tartışmaları sınırlandırmak, muhalefete karşı meydan okuyucu söylemlerde bulunmak, Bolivar Devrimi'nin başarılarını duyurarak halkın siyasi dönüşüme yönelik tutumunu belirlemek ve popülist lider ve takipçileri arasındaki bağlantıyı güçlendirmek gibi hedefler çerçevesinde şekillenmiştir. Böylelikle *Aló Presidente* programı, popülist eylem ve amaçların odak noktası olmuştur (Frajman, 2014: s. 509). Chavez medya alanında kendine hegemonik bir pozisyon oluştururken, yönetime muhalif gazeteci ve demokrasi aktivistleri ise iftira ve diğer suçlamalarla yargılanarak cezalar almış, büyük televizyon istasyonu olarak bilinen RCTV (*Radio Caracas Television*) ve düzinelerce radyo istasyonu zorla yayından kaldırılmıştır. Chavez yönetimi, yeni medya yasası ile hükümete ve doğrudan kendisine eleştiriyi yönelten medya şahsiyetlerine karşı tutuklama emri ve ağır para cezası yetkisi vermiştir (Levitsky ve Loxton, 2019: s. 342). Bu suretle Chavez, kendi konuşmaları ve performansları ile başta televizyon olmak üzere tüm sosyal medya araçları üzerinden siyasi hegemonya kurarak kendini ezilmiş halkın savunucusu ve kurtarıcısı olarak millî iradenin tecellisi olarak sunarken, sivil toplum ve haber medyası üzerinde baskı kurarak ise demokrasinin altının oyulmasına ve siyasi sistemin otoriter bir rejime dönüşmesine zemin hazırlamıştır (Weyland, 2019: ss. 325–326).

Chavez'in medyanın yanında ekonomik alanda da devletçiliği önceleyen ve özel sektörü sınırlandıran politikalar izlemesi yönetimin radikalleşen yaklaşımının bir diğer göstergesi olmuştur. Çıkarları zedelenen üst ve orta sınıf mensuplarının bu siyasi dönüşüme yönelik giderek artan bir şekilde tepki göstermesi sonucu ülkede protestolar başlamıştır (Corrales & Becerra, 2011: ss. 34–37). Chavez'in protestolara siyasi temsil alanını açarak çok sesliliğe izin vermek yerine baskıcı bir yaklaşımla karşılık göstermesi, popülizmin demokrasi içerisinde gelişebilmesinin ve popülizmin otoriterliğe götüren temel bir başlangıç olmasının bir göstergesidir (Kalaycıoğlu, 2020: s. 4). Özellikle, 2007 yılındaki anayasa değişikliği referandumu yenilgisinin ardından, cumhurbaşkanının görev süresinin sınırlandırmasını kaldıran 2009 referandumunun onaylanması, bu şekilde otoriterliğe doğru gidişin önemli bir örneğidir.

Chavez yönetiminin otoriter pratiklerine muhalif kesimin tepki duyarken destekçilerinin onaylamasının gerekçesi Chavez'in izlemiş olduğu popülist politikalarda aranmalıdır. Chavez, halk ve halkın çıkarları vurgusuyla politikalarını meşrulaştırırken, bu politikalara karşı çıkanları ise halk düşmanları olan 'oligarşi'nin bir parçası olmakla itham etmiştir. Bu bağlamda, 2006 yılında Chavez'in oyların neredeyse %63'ünü alarak üçüncü kez başkanlık seçimini kazanmasının ardından "halk gücü" ifadesinin 21. Yüzyıl Sosyalizmine dönüşüm sağlaması noktasında önemli bir yer edindiği görülmektedir (Maya, 2013: ss. 412–413). Chavez geçiş aşamasının sona erdiğini duyurarak, ülkenin "Simon Bolivar Ulusal Projesi" tabanında şekillenecek köklü bir reforma gittiğini ifade etmiştir. Kısacası, Chavez hükümeti popülist liderde vizyon kazanan halkın gücünü, kurucu iktidar ekseninde şekillendirerek, temsili bir model olarak öne çıkarmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, hükümetteki bakanlıkların isminin halk gücü tabanında şekillenmesine karar vererek, yeni sosyalist duruşunu açık bir şekilde yansıtmak için bakanlık isimlerinde değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklikler arasında verilebilecek bir örnek ise Eğitim Bakanlığı'nın isminin "Halk İktidarı Eğitim Bakanlığı" şeklinde değiştirilmesidir (Maya, 2013: ss. 395–396). Halk iktidarı kavramını vurgulayan Chavez, 2012 başkanlık kampanyası sırasında "Vatan Komutanı Hugo Chavez'in Bolivarcı Sosyalist Yönetime Adaylık Önerisi 2013–2019" (*Propuesta del candidato de la Patria Comandante Hugo Chavez para la gestión bolivariana socialista 2013–2019*) adlı belgeyle propaganda yapmıştır. Bu belgede, "halk gücü" ifadesi 39 kez kullanılmış, Venezuela'da yeni bir toplumun doğuşunu mümkün kılan tüm mevcut sömürü biçimlerini dağıtacak ve ortadan kaldıracak ana güç olarak kabul edilmiştir.

24 Mart 2007'de Bolivarcı Devrimi destekleyen siyasal ve toplumsal muhalefet güçlerinin bir araya gelmesiyle kurulan, Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi de (*Partido Socialista Unido de Venezuela*, PSUV), devrimci demokrasiyi amaç edinen bir yapılanma olarak öne çıkmıştır (Akgemci, 2020). Partinin kurulması siyasi sistemin temsilinin çeşitlenmesi adına umut verici olsa da Chavez'in popülist liderliği parti mekanizmasının önüne geçmiştir. Bu doğrultuda Chavez, halkın çıkarlarının savunucusu, tek temsilcisi ve oligarşinin halk sömürsüne karşı halka egemenliğini geri vererek bir lider olarak halkı yüceltmiş ve bunun karşılığında halktan aldığı destekle siyasi sistemdeki merkezi rolünü korumuştur. İzlemiş olduğu popülist strateji neticesinde sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı konumda olan halkın çoğunluğunun yararı adına pek çok politika geliştiren Chavez, 2012 başkanlık seçimlerinden almış olduğu %55 oranıyla halktan yeniden destek alarak tekrardan başkan seçilmiştir. Fakat bu dönemde kanser hastalığına yakalanarak, 2013 yılında hayatını kaybetmiştir. İktidar sürecinde sosyal refah programları ve Bolivarcı devrim bağlamında yapmış olduğu uygulamalarla Chavez halk özelinde popülist bir

liderlik sergilemiştir. Ancak, Chavez rejiminin sosyalist dönüşümü birlikte keskinleşmesi Venezuela toplumunun Chavez'i potansiyel kahraman olarak gören destekçileriyle, Chavez yönetiminin politikalarını onaylamayan ve Chavez'e yönelik nefret besleyen kitleler arasında bölünmesine yol açmıştır. Chavez'in yönetimi sürecinde Venezuela'da derinleşen kutuplaşma, selefi Maduro yönetimindeki çatışmaların tohumlarını ekmiştir.

Chavez'in ölümü ardından Nisan 2013 yılında yapılan seçimlere aday olarak katılan Nicolas Maduro, muhalefet lideri Henrique Capriles'e karşı yarıştığı seçimlerde %50,62'ye karşı %49,12 gibi küçük bir farkla başkanlığı elde etmiştir. Seçimlerin bu şekilde küçük bir farkla kazanılması ülke içerisinde sonuçların güvenilirliği konusunda ciddi tartışmalar doğurmuştur. Muhalefet, seçim öncesi ve sonrasında PSUV sempatanlarının vatandaşlara sandığa gitmeleri için rüşvet teklif etmeleri ve muhalif seçmenlerin gözünü korkutarak onları taciz etmeleri gibi bazı usulsüzlükler olduğunu iddia etmiştir. Sonuçların açıklanmasının ardından Maduro'nun zaferini kabul etmeyen muhalefet, seçmenlerine sokağa çıkmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Ardından Caracas ve diğer şehirlerde başlayan protestolara binlerce kişi katılmıştır. Hükümetin bu protestoları bastırma girişimi sırasında ise yedi kişi hayatını kaybetmiş, binlerce kişi de yaralanmıştır (Salas, 2015: 210).

Popülist bir lider olarak kabul edilen Chavez'in aksine, Maduro'nun popülist bir lider olup olmadığına yönelik tartışmalar ortaya atılmıştır. Jan-Werner Müller (2013)'e göre, popülist liderlerin meşruiyetlerini ve yetkilerini halktan ve halk desteğinden aldıkları genel olarak kabul edilen bir unsurdur. Popülist liderler, halkın iradesini temsil eden düzenli seçim ve referandumlarla halk egemenliğinin tecelli ettiğine inanırken, seçim başarılarını ise halkın iradesini temsil yetkisinin kendilerine verilmesi olarak yorumlarlar. Bu çerçevede Nicolas Maduro selefi Chavez'in aksine halk tarafından destek gören değil, Chavez tarafından atanan ve onun gölgesinde kalan bir siyasi figürdür. Chavez'in sahip olduğu karizma ve halk desteğinden yoksun Maduro yönetimi, Chavez döneminde temeli atılan kutuplaşma ve çatışmanın yoğunlaştığı koşullarda yönetimi sürdürmek adına daha fazla baskı uygulamalarına başvurarak ülkeyi demokrasiden uzaklaştırdığı görülmüştür. Maduro, göreve geldikten sonra siyasi çalkantıların paralelinde hiperenflasyon, devalüasyon ve giderek artan yoksulluk gibi ekonomik sıkıntılar ülke gündeminde yer edinmiştir (Oner, 2021: ss. 7–8). Böylelikle kötüleşen ekonomik şartlar altında 21. Yüzyıl Sosyalizmi'nin öngörmüş olduğu neoliberalizm karşıtı ekonomik politikalarda yaşanan başarısızlık ve sosyal refah programlarında yaşanan kesintiler halk arasında Maduro'ya karşı artan güvensizlik ve uygulamış olduğu politikalara yönelik tepki yaratmıştır (Garcia ve Mallen, 2019: s. 74).

Nicolas Maduro, Chavez'in halk arasında var olan popüler karizmasından yararlanmak için, sürekli olarak Chavez'in taktiklerini ve tarzını taklit etmeye çalışmıştır. Fakat halk tabanında güçlü olmayan imajı ve sert söylemleriyle Chavez'in seçmen tabanını canlandırmayı başaramamıştır. Ancak, Maduro'nun zayıf algılanan ve popülist olarak nitelendirilmeyen eylemleri olmasına rağmen, 2019 yılında küresel popülizm söyleminin lider bazıları olarak araştırıldığı çalışmada dünya liderlerinin konuşmalarındaki popülist söylemler analiz edildiğinde, Maduro Hugo Chavez'in yerini alan, çok yüksek düzeyde popülist söylemlere sahip bir lider olarak ön plana çıkmıştır (Lewis ve vd. 2019). Maduro'nun Chavez'in popülist retoriklerini kullanarak yerli ve yabancı seçkinleri suçlaması ve Venezuela mücadelesini seçkinlere karşı 'saf' halkı ön plana çıkarması popülizmin klasik bir özelliğini sergilediğinin bir özetidir. Ancak Chavez'in popülist liderliği demokratik bir sistem içerisinde gerçekleşirken ve halk desteğine dayanan bir yetkiyle hareket ederken, Maduro ise artan ekonomik darboğaz sebebiyle sosyal politikaların zayıflamasıyla ve halkın hükümete olan desteğinin azalması nedeniyle ordu desteğiyle otoriter rejimi sağlamlaştırarak Venezuela'yı demokratik sistemden uzaklaştırmıştır (Oner, 2021: s. 9). Bu çerçevede yönetimini halk nezdinde meşrulaştırmak adına popülist retorik kullanımına başvurmakta olsa da Nicolas Maduro'yu Chavez'in popülist liderliğinin bir selefi olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır.

Sonuç

Popülizm olgusu bölgeden bölgeye değişiklik gösteren ve tarihsel süreç içerisinde farklı toplumları karizmatik bazı liderlerin arkasından sürüklenmesine neden olan ve belirli sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar altında ortaya çıkan siyasi bir durumu anlatmaktadır. Latin Amerika bölgesi, başkanlık sistemi odaklı siyasal yapısı ve hem ekonomik hem de siyasi sistemin dışına itilip ötekileştirilmiş kitlelerin popülist liderlerin destekçisi haline gelmelerini sağlayan koşullara sahip bir bölgedir. Bu doğrultuda, tarihsel süreçte Latin Amerika, 1930'lu, 1980'li ve 2000'li yıllar olmak üzere üç dalga halinde popülist liderler odağında popülist seferberlik durumuna sahne olmuştur. "Pembe Dalga" olarak nitelendirilen son dalgada ise 1980'li yılların özellikle ikinci yarısından itibaren bölgede ortaya çıkan değişimden söz edilebilmektedir. Bölgede uygulanan neoliberal programların sosyal refah politikalarını sınırlaması, bölge halklarının müesses nizama tepki göstermesine neden olduğu gibi siyasal sistemin sol ideoloji çerçevesinde yeniden şekillendirilmesine yönelik bir halk desteğini elde eden sol popülist liderlerin ortaya çıkışını da kaçınılmaz hale getirmiştir.

Venezuela 1958'deki Punto Fijo paktı ile demokratik rejime geçiş yapmış ve 1990'lı yıllara kadar bölge çapında en istikrarlı demokratik rejimlerden biri olarak görülmüş olsa da Perez hükümetinin izlediği kemer sıkma politikaları neticesinde giderek artan sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve kötüleşen yaşam şartları müesses nizam aktörlerine yönelik bir hınc doğurmuştur. Ülkede var olan siyasi ve sosyo-ekonomik sorunlara yönelik bir çözüm umudu aşıl原因 ve halka egemenliğini iade etme vaadinde bulunan Chavez, 1998 başkanlık seçimlerini kazanmayı başarmıştır (Roberts, 2012: s. 139). Popülist bir strateji çerçevesinde özellikle yoksul halkın daha da ezilmesine neden olan sosyo-ekonomik politikaları tersine çevirerek sosyal refah faaliyetleri ve halk temelli yaklaşımları ile halkın desteğini kazanmıştır. Bunun yanında, Chavez'in halkla medya üzerinden kişisel ve doğrudan diyalog kurması ve bunu popülist bir araç olarak siyasi güç elde edebilmek amacıyla kullanması dikkat çekici bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Toplumsal haklar ve insanların refahı bağlamında sürdürmüş olduğu güvenlik, eğitim ve sağlık gibi temel yaşamsal ihtiyaçlara cevap veren bir dizi sosyal program ve halk ile arasında kurmaya çalıştığı iletişim kanalları, Chavez'in üçüncü dalganın öncü popülist lideri olduğunun kanıtlarıdır. Bir strateji olarak geliştirmiş olduğu bu popülist akım, halk olgusunu odağına alarak kendi özelinde bir destek mecrası yaratmıştır. Özellikle bu popülist dönüş, toplumun alt tabakalarında yer alan halkın siyasi alana dâhil edilmesiyle birlikte ülkedeki demokratik katılımın sağlanması ve yoksullukla mücadele halkı

güçlendirerek demokrasinin yenilenmesinde teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Chavez, genel olarak bu popülist siyasi tarzı ve söylemleriyle halk tarafından halkın koruyucusu olarak görülmesi itibarıyla Venezuela'da siyasi bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Chavez'in Bolivarcı devrimine yönelik yükselen muhalefet, Chavez hükümetini ve eylemlerini eleştirerek hükümetin liberal çoğulcu demokrasi kurumlarını ve değerlerini yavaş yavaş yıktığını iddia etmiş, devletçi ekonomik politikaları ve ülke ekonomisinin petrole olan bağımlılığının devam etmesini ve bunun da sürdürülebilir bir kalkınma modellerinden ziyade kısa vadeli sosyal programları finanse edebilmek için kullanmasını eleştirmiştir (Stavrakasis, 2016: ss. 55–56). Bu çerçevede Chavez'in gerçekleştirmiş olduğu popülist söylemler ve eylemlere paralel olarak, ülke içerisinde gerçekleşen siyasi dönüşüm, toplumun Chavez taraftarları ve karşıtları olarak bölünmesine neden olmuştur. Karşıtlarının Chavez'e yönelik 2002'de darbe teşebbüsünde bulunması ve sonrasında 2004 yılında geri çağırma referandumu düzenleyerek yasal yolla Chavez'i görevden alma denemeleri Chavez'i siyasi dönüşümü ideolojik olarak daha çok derinleştirmeye itmiştir. 2005 yılında 21. Yüzyıl Sosyalizmi'ni Venezuela için bir ideolojik vizyon olarak açıklamasının ardından toplumsal kutuplaşma daha da derinleşmiş ve muhalefet tabanında Chavez yönetimine karşı protestolar ve tepki ortaya çıkmıştır. Yükselen muhalif tutumlara yönelik Chavez'in otoriter bir anlayış benimsemesi, medyayı güdümü altına alması, muhalif figürlere yönelik baskıyı artırması ve 2009'da düzenlenen referandumla sınırsız yeniden seçilme yetkisini veren anayasa değişikliğinin kabul edilmesi sonucunda ülke yönetimi otoriterliğe kaymaya başlamıştır. Chavez böylelikle, Bolivarcı rejim ile birlikte refah, sağlık, eğitim, ekonomik ve demokratik alanlarda yapılan atılımlarla kazandığı kahramanlık gücünü, halk iradesini kullanarak otoriter bir güç formuna dönüştürmüştür.

Sonuç olarak Hugo Chavez ölümüne kadar olan süreçte, 21.yy. Sosyalizmi bağlamında bir halk iktidarı politikası benimsemesi ve millet iradesiyle yapmış olduğu politikalar, halktan almış olduğu güç ile birlikte popülist bir referans olarak ön plana çıkmıştır. Ancak Chavez'in ölümünün ardından halefi olan Nicolas Maduro, Chavez'in popülist liderliğini sürdürmemesinin yanında temeli Chavez döneminde atılan otoriterliği farklı bir noktaya taşıyarak ülkeyi otokratik bir rejime dönüştürmüştür. Bu doğrultuda Venezuela örneği, popülist liderliğin ülke siyasi sistemini halk yönetimi çerçevesinde siyasi katılımı teşvik edip demokratikleştirme bağlamında dönüştürdüğü ancak sonrasında ise otoriterliğe kapı araladığı bir vaka olarak karşımıza çıkmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - S.K.; Tasarım - S.K.; Kaynaklar - B.Y.; Malzemeler - B.Y.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - S.K.; Analiz ve/veya Yorum - S.K.; Yazıyı Yazan - B.Y.; Eleştirel İnceleme - S.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - S.K.; Design - S.K.; Resources - B.Y.; Materials - B.Y.; Data Collection and/or Processing - S.K.; Analysis and/or Interpretation - S.K.; Writing Manuscript - B.Y.; Critical Review - S.K.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akgemci, E. (2014). *Venezuela'da Sosyalizme Geçişte İkinci aşama ve Chávez Mirasından geriye kalanlar*. Ayrıntı Dergi. <https://ayrintidergi.com.tr/venezuela-sosyalizme-geciste-ikinci-asamave-chavezmirasindan-geriye-kalanlar/>
- Akgemci, E. (2020). *Venezuela'da Post- neoliberalizm: Bolivarcı devrim Sürecinin Kazanım ve Sınırlılıkları*. In D. T. Köşesi (Ed.), *Esra Akgemci ve Kazım Ateş içinde*, (ss. 237–250). İletişim Yayınları.
- Barr, R. R. (2017). *The resurgence of populism in Latin America*. Lynne Rienner Publishers.
- Brading, R. (2013). *Populism in Venezuela*. Routledge.
- Carlson, C. (2007). *What Venezuela's constitutional reform really about Venezuelanalysis*. <https://venezuelanalysis.com/analysis/2890>
- Çin, G. (2019). Amerikan Emperyalizminin latin Amerika'daki son örneği: Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti'nde Yaşanan kriz. *Üsküdar üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 1–38.
- Corrales, J., & Penfold-Becerra, M. (2011). *Dragon in the tropics: Hugo Chávez and the Political Economy of Revolution in Venezuela*. Brookings Institution Press.
- De la Torre, C. (2013). In the name of the people: Democratization, popular organizations, and populism in Venezuela, Bolivia, and Ecuador. *European Review of Latin American and Caribbean Studies / Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y Del Caribe*, (95), 27–48. [CrossRef]
- De la Torre, C. (2017). Hugo Chávez and the diffusion of Bolivarianism. *Democratization*, 24(7), 1271–1288. [CrossRef]
- De la Torre, C. (2018). Transformations of populism in Europe and the Americas history and recent tendencies. In B. M. Chesterton, G. Marotta & G. Norman (Eds.), *The contested meanings of populist revolution in Latin America* (pp. 330–345). Bloomsbury Publishing Academic.
- Di Tella, T. S. (1997). Populism into the twenty-first century. *Government and Opposition*, 32(2), 187–200. [CrossRef]
- Edwards, S. (2010). Left Behind: Latin America and the False Promise of Populism. In *Neopopulism, and inequality in the new century* (s. 180). University Of Chicago Press.
- Ellner, S., & Salas, M. T. (2005). Introduction: The Venezuelan exceptionalism thesis separating myth from reality. *Latin American Perspectives*, 32(2), 5–19. [CrossRef]
- Frajman, E. (2014). Broadcasting populist leadership: Hugo Chávez and “aló presidente”. *Journal of Latin American Studies*, 46(3), 501–526. [CrossRef]

- García-Guadilla, M. P., & Mallen, A. (2019). Polarization, participatory democracy, and democratic erosion in Venezuela's twenty-first century socialism. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681(1), 62–77. [CrossRef]
- Gott, R. (2008). *Hugo Chavez ve Bolivarçı Devrim* (H. Böğün, Çev.). Yordam Kitap.
- Hawkins, K. (2010). *A.Venezuela's Chavismo and Populism in Comparative Perspective*. Cambridge University Press.
- Kalaycıoğlu, E. (2020). Halk Yönetimi: Popülizm ve Demokrasi. *İktisat ve Toplum*, 115, 4–21.
- Kürkçügil, M. (2007). *Hugo Chavez ve Devrimde Devrim*. Agora Kitaplığı.
- Levine, D. H. (2002). The decline and fall of democracy in Venezuela: Ten theses. *Bulletin of Latin American Research*, 21(2), 248–269. [CrossRef]
- Levitsky, S., & Loxton, J. (2019). Populism and competitive authoritarianism in Latin America. In C. de la Torre (Ed.), *Routledge handbook of global populism* (pp. 334–351). Routledge.
- Lewis, P., Caelainn, B., Clarke, S., Voce, A., Levett, C., & Gutiérrez, P. (2019). *Revealed: The rise and rise of populist rhetoric*. The Guardian.
- Love, G. J., & Windsor, L. C. (2018). Populism and popular support: Vertical accountability, exogenous events, and leader discourse in Venezuela. *Political Research Quarterly*, 71(3), 532–545. [CrossRef]
- Maya, M. L. (2015). Popular power in the discourse of Hugo Chavez (1999–2013). In C. de la Torre (Ed.), *The Promise and perils of populism: Global perspectives* (pp. 389–415). University Press of Kentucky.
- Mazzuca, S. L. (2013). The rise of rentier populism. *Journal of Democracy*, 24(2), 108–122. [CrossRef]
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2019). *Popülizm kısa bir giriş* (S. Erdem Türköz, Çeviren). Nika Yayınevi.
- Oner, I. (2021). *Nicolas Maduro: A populist without Popularity* (pp. 4–20). European Center for Populism Studies.
- Panizza, F., & Miorelli, R. (2009). Populism and democracy in Latin America. *Ethics and International Affairs*, 23(1), 39–46. [CrossRef]
- Penfold-Becerra, M. (2007). Clientelism and social funds: Evidence from Chávez's Misiones. *Latin American Politics and Society*, 49(4), 63–84. [CrossRef]
- Roberts, K. (2012). Populism and democracy in Venezuela under Hugo Chávez. In C. Mudde & C. R. Kaltwasser (Eds.), *Populism in Europe and the Americas threat or corrective for democracy?* (ss. 136–159). Cambridge University Press.
- Roberts, K. M. (2006). Populism political conflict, and grass-roots organization in Latin America. *Comparative Politics*, 38(2), 127–148. [CrossRef]
- Salas, M. T. (2015). *Venezuela: What everyone needs to know*. Oxford University Press.
- Spronk, S. (2008). Pink tide? Neoliberalism and its alternatives in Latin America. *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 33(65), 173–186. [CrossRef]
- Stavrakakis, Y., Kioupkiolis, A., Katsambekis, G., Nikisianis, N., & Siomos, T. (2016). Contemporary left-wing populism in Latin America: Leadership, horizontalism, and postdemocracy in Chávez's Venezuela. *Latin American Politics and Society*, 58(3), 51–76. [CrossRef]
- Umruk, N. (2012). *Chavez bizi bırakma*. Destek Yayınları.
- Weyland, K. (2019). Populism and authoritarianism. In C. de la Torre (Ed.), *Routledge handbook of global populism* (pp. 319–334). Routledge.
- Wilpert, G. (2015). Chavez's Venezuela and 21st century socialism. In *Transitions in Latin America and in Poland and Syria* (pp. 3–42). [CrossRef]
- Yeşil, H. (2013). *Latin Amerika: 21.Yüzyılın Sosyalizmi mi? Dönüşüm Yayınları*.